

Wiek jako kryterium negatywnego wyróżnienia a przemoc wobec seniorów

Age as a criterion of negative distinction and violence against seniors

DOI 10.25951/12963

Wstęp

Wiek XXI to okres wielu dynamicznych zmian, zachodzących w obszarze społeczno-kulturowym. Procesy te dokonują się zarówno na poziomie makro-, jak i mikrospołecznym. Współczesna rzeczywistość, jak twierdzi M. Malewski (2013), niesie ze sobą nieograniczone możliwości oraz szanse rozwoju, jak również zagrożenia ważnych sfer życia człowieka i całych grup społecznych. Zachodzące zmiany w wymiarze osobowym implikują zmiany w całej strukturze społecznej. Jak wskazuje A.A. Zych (2010), do kanonu istotnych przeobrażeń stanowiących wyzwanie współczesności bez wątpienia wpisuje się proces starzenia się społeczeństwa. Można nawet pokusić się o analogiczne określenie, że wiek XXI to stulecie starości.

Do najistotniejszych przyczyn starzenia się społeczeństwa polskiego, jak definiuje R. Bakalarczyk (2023), można zaliczyć:

- późniejsze macierzyństwo – na przestrzeni ostatnich trzech dekad obserwuje się, że kobiety w coraz późniejszym wieku decydują się na urodzenie pierwszego dziecka. Przyczyn można upatrywać m.in. w dłuższym okresie nauki i większej aktywności zawodowej kobiet;
- wyraźny spadek liczby zawieranych małżeństw – osoby żyjące w związkach nieformalnych rzadziej decydują się na posiadanie potomstwa;
- zmiany potrzeb konsumpcyjnych – wzrost zapotrzebowania na usługi związane z ochroną zdrowia, opieką społeczną, w tym powszechny dostęp do miejsc w placówkach;
- dzienną opiekę dla dzieci, tj. żłobki i przedszkola – trudności w zapewnieniu opieki dla dzieci po zakończeniu urlopu związanego z macierzyństwem mogą skutkować przesuwaniem przez młodszą część społeczeństwa decyzji o prokreacji i posiadaniu dzieci.

W literaturze przedmiotu, na co zwraca uwagę M. Halicka (2014), największym zagrożeniem dla spójności społecznej, w świetle coraz częściej pojawiających się w warunkach współczesnych demokracji opinii, jest dyskryminacja ze względu na płeć, rasę i wiek.

Można chyba zaryzykować tezę, jak twierdzą badacze O. Sitarz i A. Jaworska-Wieloch (2019), że z wymienionych trzech kryteriów dyskryminacji najbardziej zaniedbanym naukowo i legislacyjnie jest problem dyskryminacji ze względu na wiek, mimo że dotyczy on coraz większej części społeczeństwa. Najistotniejszą z punktu widzenia potrzeby wdrożenia reakcji prawnokarnej, a jednocześnie najbardziej radykalną formą dyskryminacji, jest stosowanie przemocy.

Oblicza przemocy wobec seniorów

Co należy rozumieć przez pojęcie „przemocy względem osób starszych”? W przeszłości prawnokarne definicje „przemocy” związane były bądź to z zachowaniem sprawcy polegającym na użyciu siły fizycznej, bądź z zamierzonym rezultatem zachowania się sprawcy, obliczonym na wywołanie przymusu, co podkreśla T. Bigoszewski (1997). Światowa Organizacja Zdrowia w World Health Organization, Global Status Report on Violence Prevention (2014) definiuje przemoc jako celowe użycie siły fizycznej lub władzy, skierowane przeciwko sobie, innej osobie, grupie lub społeczności, łączące się z wysokim prawdopodobieństwem spowodowania obrażeń cielesnych, śmierci, szkód psychologicznych, wad rozwoju lub braku elementów niezbędnych do normalnego życia i zdrowia. Natomiast jak czytamy w znowelizowanej ustawie z 9 marca 2023 roku O zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustawach w nawiązaniu do art. 2 .1 ust 1, przez przemoc domową należy rozumieć jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie, wykorzystujące przewagę fizyczną, psychiczną lub ekonomiczną, naruszające prawa lub dobra osobiste osoby doznającej przemocy domowej, w szczególności:

- narażające tę osobę na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia lub mienia;
- naruszające jej godność, nietykalność cielesną lub wolność, w tym seksualną;
- powodujące szkody na jej zdrowiu fizycznym lub psychicznym, wywołujące u tej osoby cierpienie lub krzywdę;
- ograniczające lub pozbawiające tę osobę dostępu do środków finansowych lub możliwości podjęcia pracy lub uzyskania samodzielności finansowej;

- istotnie naruszające prywatność tej osoby lub wzbudzające u niej poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia, w tym podejmowane za pomocą środków komunikacji elektronicznej.

Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i z niepełnosprawnościami jest rozpowszechniona. Co więcej, zjawisko to wyraziście funkcjonuje w świadomości społecznej. Badania zrealizowane w Polsce w roku 2009 pokazały, że można mówić o szczególnej deskryptywnej (statystycznej) normie przemocy. Wyniki badań potwierdziły, że około 50 proc. Polaków znane były przypadki przemocy w rodzinie wobec osób starszych i ponad 30 proc. – wobec osób z niepełnosprawnościami (zob. *Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i z niepełnosprawnościami 2009a*). Z drugiej strony wiemy, że zjawiska te stanowią naruszenie społecznego tabu. Do najczęściej wymienianych form tej przemocy wobec seniorów, jak wskazuje M. Cichocka (2001), należą:

- zaniedbanie, czyli brak opieki w wyniku zaniechania obowiązku — zarówno aktywne, jak i bierne;
- przemoc fizyczna definiowana jako nieprzypadkowe użycie siły fizycznej zakończone zranieniem;
- przemoc finansowa, czyli nieupoważnione użycie funduszy, własności prywatnej;
- przemoc seksualna (niepożądany kontakt seksualny);
- przemoc psychologiczna jako wywieranie nacisku przez groźbę, poniżenie lub zachowanie podobnego typu.

Ponadto może dochodzić do innej formy przemocy, a mianowicie do dyskryminacji. Może ona przybierać formę działań świadomych lub nieświadomych. Ofiarami takich poczynań, jak twierdzą badacze E.M. Kite i S.L. Wagner (2004), padają również osoby starsze, które ze względu na swój wiek są dyskryminowane na rynku pracy, w doborze ofert rozrywkowych i rekreacyjnych. Stereotypy na temat osób w starszym wieku, czyli ludzka wiedza i oczekiwania, mogą prowadzić do dyskryminacji. Stereotyp starości może tworzyć błędne przekonanie, że jest to okres nieprzydatności zawodowej i obciążenia dla społeczeństwa.

Jedną z istotniejszych cech przywołanych definicji jest intencjonalne zachowanie osoby, która stosuje przemoc, co wyklucza nieumyślność. Jednocześnie nie formułuje się przy tym wymogu powtarzalności wymienionego zachowania, zatem może chodzić również o pojedyncze czynności, zarówno w formie działania, jak i zaniechania. Termin „przemoc”, jak twierdzi J. Młyński (2012), potocznie najczęściej zastępowany jest pojęciami: brutalność, okrucieństwo, przestępczość. Oblicze przemocy XXI wieku jest różne i dotyczy wielu

aspektów naszego funkcjonowania zarówno w realu, jak i życiu wirtualnym, które charakteryzuje działanie lub/i zaniechanie. Jak sugerują badacze, m.in.: B. Tobiasz-Adamczyk, M. Florek, P. Brzyski, M. Brzyska, T. Ocetkiewicz (2008), skrajną formą zaniedbania jest porzucenie, czyli opuszczenie starszej osoby przez opiekuna – na przykład pozostawienie w szpitalu czy sklepie.

Inną formą niewłaściwego traktowania osób starszych jest nadopiekuńczość. Postawa taka wynika z przekonania, że osoby w podeszłym mają obniżone możliwości umysłowe i fizyczne. W efekcie poprzez przesadne zachowania, infantyлизację w podejściu do osób starszych wyrządza się im krzywdę i ogranicza działania jednostki. Osoba traktowana nadopiekuńczo jest okaleczana życiowo. Jak wskazuje D. Parlak (2017), w stosunku do seniorów stosowany jest specyficzny język w komunikacji międzypokoleniowej – elderspeak. Jest on jednym ze sposobów przekazywania i utrwalania tych negatywnych treści na temat starości i osób starszych. Jest przejawem i jednocześnie narzędziem ageizmu. Spotykany jest zarówno w sytuacjach interakcji rodzinnych, jak i w publicznych relacjach społecznych. Główne cechy, które wymieniają badacze G. Ashburn i A. Gordon, właściwe tej odmianie mowy można scharakteryzować następująco:

- wypowiedzi są krótsze i uproszczone, przeważają zdania pojedyncze, stosowane jest bardziej ograniczone słownictwo;
- pojawia się więcej powtórzeń, pytań i zdań rozkazujących (poleceń i nakazów) niż w komunikatach do innych dorosłych;
- częściej stosowana jest forma „my” zamiast „ja” i „ty”, czyli zwroty: „pójdziemy”, „zrobimy” zamiast „pójdę/pójdiesz”, „zrobię/zobisz”;
- charakterystyczną cechą jest nadmiernie poufały sposób traktowania osoby starszej, mówienie po imieniu (bez uzyskania zgody rozmówcy), nadużywanie formy „ty” zamiast „pan/pani” oraz zwroty „kochana/kochany”, „babciu”, „dziadku” w kontaktach z obcymi osobami;
- nadużywanie zdrobnień, co zwłaszcza w kontekście codziennych życiowych aktywności („zjemy obiadek”, „zrobimy śniadanko”, „pójdziemy na spacer”) daje efekt infantyлизacji komunikacji.

To tzw. gerontomowa – jeden ze sposobów przekazywania i utrwalania negatywnych treści na temat starości i osób starszych. Jest przejawem i jednocześnie narzędziem ageizmu, który spotykany jest zarówno w sytuacjach interakcji rodzinnych jak i w publicznych relacjach społecznych. W werbalnej oraz niewerbalnej charakterystyce przypomina mowę, jaką ludzie dorośli posługują się w kontakcie z małymi dziećmi, we wczesnym okresie rozwoju języka, dlatego nazywana jest również „baby talk”.

Dyskryminacja seniorów ze względu na wiek

Obecnie pozycja społeczna osób starszych została zachwiana. Zauważany jest kult młodości i nastawienie ku przyszłości. Starzenie się organizmu, choć jest procesem naturalnym, odbierane jest negatywnie, co stwierdzają badacze C.G. Walton i C.K. Beck (1993). Osoba w starszym wieku, z pogarszającą się sprawnością fizyczną, nieodwracalnymi zmianami w organizmie nie pasuje do nowego schematu świata.

Ponadto nie bez znaczenia jest fakt, że zmianie uległa sama społeczna percepcja starości oraz rola, jaką ludzie starsi pełnili w tradycyjnych społecznościach. Do niedawna, jak zauważa A. Klimczuk (2012), sędziwy wiek był postrzegany jako oznaka doświadczenia, wiedzy, mądrości, kontaktu z siłami nadprzyrodzonymi, błogosławieństwa, autorytetu, władzy, prestiżu. Obecnie starzejący się członkowie społeczeństwa nie tylko zaczęli tracić swoją pozycję „wiedzących lepiej” nauczycieli, ale z uwagi na rosnące tempo zmian społeczno-gospodarczych, osiągnięcia nauki i techniki, które w XX i XXI w. przybrały niespotykane dotychczas rozmiary, musieli sami wejść w rolę uczniów, aby nadążyć za zmianami, co zauważają badacze, m.in.: B. Urbaniak, A. Gładzicka-Jankowska, A. Żyra, J. Kaliszczak, L. Pieutowska, A. Rollnik-Sadowska, E. Niewiadomska, E. Sobolewska-Poniedziałek, M. Gagacka (2015). Sytuacja taka doprowadziła więc do dewaluacji pozycji ludzi starszych w społeczeństwie, którzy w dodatku nierzadko charakteryzują się luką kompetencyjną, brakami w wykształceniu czy swoistym cyfrowym zacoferowaniem. Starość, jak sugeruje A. Klimczuk (2012), zaczęła być jednoznacznie utożsamiana także z osłabieniem fizycznym i umysłowym, chorobami, nieufnością, trwożliwością, biedą, otępieniem, cierpieniem czy osamotnieniem. Dyskryminacja ze względu na wiek rodzi negatywne konsekwencje zarówno w aspekcie jednostkowym, jak i społecznym. Gorsze traktowanie osób starszych według J. Osieckiej-Chojnackiej (2012) ogranicza ich szanse oraz możliwości dalszego rozwoju, stanowi więc jedną z istotnych determinant ich jakości życia. Przyczynia się również do ich wycofywania zarówno z życia publicznego, jak i społecznego.

W literaturze wskazuje się na trzy podstawowe typy dyskryminowania ze względu na wiek:

- dyskryminacja bezpośrednia – kiedy osoba traktowana jest mniej przychylnie niż traktuje się albo traktowano by inną osobę w porównywalnej sytuacji wyłącznie z powodu jej wieku;
- dyskryminacja pośrednia – kiedy pozornie neutralne warunki, kryteria czy praktyki stosowane są na równi wobec wszystkich, ale w sposób

szczególny dotyczą konkretną grupę wiekową, a nie mogą być w sposób obiektywny uzasadnione;

- dyskryminacja zwielokrotniona – kiedy nakłada się na siebie kilka przyczyn dyskryminacji, np. wiek, płeć, rasa, na co wskazuje E. Throper (2004).

Ponadto ageizm może występować w dwóch formach, tj. indywidualnej oraz instytucjonalnej. Pierwszy typ uwidacznia się przez specyficzny sposób myślenia i działania poszczególnych jednostek i ma swoje źródło w stereotypach odnośnie do starości. Z kolei wymiar instytucjonalny to polityka lub też cecha struktury społecznej dyskryminująca osoby starsze, np. przez sztywno określony wiek przejścia na emeryturę czy też wprowadzanie zakazu pracy dla osób, które przekroczyły określony wiek. Ponadto, jak zauważa P. Szukalski (2014), obie te formy mogą istnieć niezależnie lub też wzajemnie się umacniać.

Dyskryminacja ze względu na wiek w literaturze przedmiotu określana jest angielskim terminem „ageizm”, pochodzącym od słowa „age” (wiek). Twórcą tego pojęcia był Robert Butler, który zdefiniował ageizm jako stereotypizację i dyskryminację osób ze względu na osiągnięty przez nich wiek. To zatem zestaw przekonań, uprzedzeń i stereotypów mających swe podstawy w biologicznym różnicowaniu ludzi, które dotyczą kompetencji i potrzeb osób w zależności od ich wieku, na co wskazuje M. Butrynowicz (2018). Przejawy ageizmu prezentuje poniższa tabela.

Tab. 1 Przejawy ageizmu

Lekceważenie	Założenie, że opinie, uznawane wartości czy też potrzeby osób starszych są mniej ważne niż innych członków społeczeństwa.
Ośmieszanie	Świadome przeinaczanie, karykaturalne zniekształcanie problemów osób starszych.
Dewaluowanie	Rozpowszechnianie własnych przekonań o negatywnych właściwościach grupy seniorów.
Stygmatyzacja	Przedstawianie osób starszych i ich działań w niekorzystnym świetle.
Paternalizm	Tendencja do wyręczania osób starszych w wykonywaniu różnych czynności nawet wówczas, kiedy nie zachodzi taka rzeczywista potrzeba.

Protekcjonalność	Sklonność do traktowania seniorów jako osób niezdolnych do funkcjonowania bez wsparcia innych osób lub też instytucji.
Izolacja społeczna	Wycofywanie się z różnego typu relacji z osobami starszymi.
Odrzucenie	Nieutrzymywanie kontaktów społecznych innych niż konieczne z uwydatnieniem ich oficjalnego charakteru.
Zaniedbanie	Pomijanie o charakterze świadomym lub nieświadomym istotnych potrzeb osób starszych.
Segregacja	Oddzielanie osób starszych od innych członków społeczności poprzez skupienie ich na wydzielonym obszarze.
Delegitymizacja	Społeczne utrwalenie negatywnego stosunku do ludzi starszych przez przyjęcie odpowiednich przepisów prawa.
Nadużycia finansowe	Niesprawiedliwe, nieuzasadnione lub też sprzeczne z prawem używanie zasobów materialnych, tytułów własności i uprawnień będących w posiadaniu osób starszych.
Nadużycia prawne	Nierzadko związane z nadużyciami finansowanymi, gdy korzystając np. z niewiedzy czy faktycznej niepoczytalności osoby starszej, podejmowane są działania zmierzające do ograniczenia samodzielności prawnej lub też przejęcia tytułów prawnych i uprawnień znajdujących się w ich posiadaniu.
Nadużycia cielesne	Stosowanie fizycznej agresji wobec osób starszych.
Eksterminacja	Świadome działanie nakierowane na skrócenie życia osoby starszej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Szukalski P. (2009), *Starzenie się ludności – wyzwania XXI wieku*, w: P. Szukalski (red.), *Przygotowanie do starości. Polacy wobec starzenia się*, ISP PAN, Warszawa 2021.

Warto nadmienić, że wielu badaczy upatruje źródła ageizmu w gerontofobii, czyli lęku ludzi w młodym wieku przed własną starością, a następnie śmiercią (Nelson 2003).

Podsumowanie

Niestety, wraz z postępującym procesem starzenia się ludności obserwowane jest nasilenie się zjawisk ageizmu w stosunku do ludzi starszych, co sygnalizują badacze M. Perlmutter i E. Hall (1992). Wyraża się to w negatywnych postawach oraz stereotypowym postrzeganiu tejże grupy jako nieatrakcyjnej, niekompetentnej, słabej, schorowanej, jak i stereotypowym postrzeganiu starzenia się jako nieuniknionego procesu narastających wraz z wiekiem ułomności. Ageizm uwydatniony jest również przez praktyki dyskryminacyjne w stosunku do ludzi starszych m.in. na rynku pracy, w dostępie do dóbr i usług o charakterze medycznym, finansowym, ubezpieczeniowym, edukacyjnym oraz w życiu społecznym i publicznym. Dyskryminacja taka niesie za sobą liczne negatywne konsekwencje w postaci chociażby szybkiej rezygnacji seniorów z życia zawodowego, mniejszych szans na znalezienie pracy, jej utrzymanie czy uzyskanie awansu zawodowego, niż ma to miejsce w przypadku młodszego pokolenia. Stan ten prowadzi także do marginalizowania tejże grupy społecznej, a nawet do społecznego wykluczenia, co znacząco obniża jakość życia seniorów. Praca jest bowiem nie tylko sposobem na otrzymywanie dochodów, ale także buduje prestiż, podnosi samoocenę czy określa rolę jednostki w społeczeństwie.

Skala stosowania przemocy wobec osób w podeszłym wieku, jak wskazuje B. Tobiasz-Adamczyk (2009), jest trudna do ustalenia z uwagi na funkcjonowanie ludzi starszych poza siecią społeczną, ich izolację społeczną, silne poczucie winy pokrzywdzonego, gdy agresorem jest osoba najbliższa, a także uzależnienie od innych osób oraz poczucie wstydu pokrzywdzonego. Nie oznacza to jednak, że próby takie nie były podejmowane. Badania przeprowadzone w Krakowie w latach 2001–2003 pod kierunkiem Beaty Tobiasz-Adamczyk wśród kobiet po 65. roku życia pokazały, że 14,1% z nich doświadczyło przemocy fizycznej lub psychicznej, z czego 67,3% doświadczyło przemocy w postaci groźb, zastraszania lub poniżania, 60% – bicia lub znęcenia fizycznego, 20% – ograniczenia wolności, 14,5% – zmuszania do współżycia oraz 14,5% – niszczenia mienia. Najczęściej sprawcą był partner (76%), a prawdopodobną przyczyną – nadużywanie alkoholu (61,8%) i rys osobowościowy (23,6%). Z kolei wyniki badań E. Sygit i R. Ossowskiego (2008) potwierdzają, że najczęściej sprawcą jest osoba bliska z rodziny (89,7% przypadków przemocy wobec seniorów), przeważnie dorosłe dziecko (47,3%). Małżonek jest sprawcą w 19,3% przypadków, a w 8,8% sytuacji przemoc stosuje inny z członków rodziny.

Na konieczność ochrony osób starszych przed przemocą zwraca uwagę – podpisany przez wszystkie kraje ONZ – Międzynarodowy plan działania

w kwestii starzenia się społeczeństw (Madryt 2002) z jego europejską wersją strategiczną: Regionalną strategią wdrażania madryckiego międzynarodowego planu działania w kwestii starzenia się społeczeństw.

Jednakże należy podkreślić, że ostatecznie konieczna jest nie tyle odrębna i surowsza karnoprawna regulacja poświęcona naruszaniu praw osób starszych, ile społeczne, medialne i instytucjonalne dostrzeżenie problemu poprzez świadomość występującej przemocy wobec osób starszych.

BIBLIOGRAFIA

- Ashburn G., Gordon A. (1981), *Features of a simplified register in speech to elderly conversationalists*, „International Journal of Psycholinguistics”, 7, s. 31–43.
- Bakalarczyk R. (2023), *Seniorzy, niewidzialni obecni. Starzejące się społeczeństwo – prognozy, wyzwania, możliwości*, Warszawa: Wydawnictwo Caritas.
- Bigoszewski T. (1997), *Przemoc jako znamię strony przedmiotowej (Violence as a token of the party in question)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych”, z. 2, s. 25.
- Butrymowicz M. (2018), *Dyskryminacja w dostępie do pracy ze względu na wiek – osoba starsza w pracy*, „Studia Socialia Cracoviensia”, 1 (18), s. 103–114.
- Cichocka M. (2001), *Zjawisko i formy przemocy wobec ludzi starych*, w: M. Bińczycka-Anholcer (red.), *Agresja i przemoc a zdrowie psychiczne*, Polskie Towarzystwo Higieny Psychiczej, Warszawa–Poznań 2001.
- Halicka M. (2014), *Ludzie starzy jako ofiary przemocy (The elderly as victims of violence)*, w: P. Szukalski, B. Szatur-Jaworska (red.), *Aktywne starzenie się – przeciwdziałanie barierom (Active Ageing – Removing Barriers)*, Wydawnictwo UŁ, Łódź 2014.
- https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/status_report/2014/en/
- Kite E.M., Wagner S.L. (2004), *Attitudes toward older adults*, w: T.D. Nelson (red.), *Ageism: stereotyping and prejudice against older persons*, s. 129–130, MIT Press, Cambridge 2004.
- Klimczuk A. (2012), *Kapitał społeczny ludzi starych na przykładzie miasta Białystok*, Lublin: Wydawnictwo Wiedza i Edukacja.
- Madrycki plan działania w kwestii starzenia się społeczeństw, www.mpips.gov.pl.
- Malewski M. (2013), *Dorosłość – kłopotliwa kategoria andragogiki*, „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja”, 3 (63), s. 32–35.
- Młyński J. (2012), *Przemoc w rodzinie – skala zjawiska, ofiary przemocy i formy pomocy pracowników socjalnych*, „Studia Socialia Cracoviensia”, t. 4, nr 2 (7), s. 143.
- Osiecka-Chojnacka J. (2012), *Spoleczne opinie o starości a wdrażanie idei aktywnego starzenia się*, Warszawa: Wydawnictwo Studia BAS.
- Perlmutter M., Hall E. (1992), *Adult development and aging*, New York: Johny Welly.

- Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych. Część I: Raport z badania ogólnopolskiego* (2009a), Warszawa: Instytut Psychologii PAN; http://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/File/Przemoc%20w%20rodzinie/przemoc_spol.pdf.
- Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych. Część II: Raport z badania profesjonalistów* (2009b), Warszawa: Instytut Psychologii PAN; http://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/File/Przemoc%20w%20rodzinie/przemoc_prof.pdf.
- Sitarz O., Jaworska-Wieloch A. (2019), *Wiktymologiczne i prawnokarne aspekty przemocy wobec osoby starszej*, „Archiwum kryminologii”, t. XLI, nr 2, s. 205–252.
- Spurek S. (2019), *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Komentarz (Prevention of Domestic Violence. A Commentary)*, Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Sygit E., Ossowski R. (2008), *Przemoc wobec osób starszych ze względu na ich wiek, płeć i wykształcenie (Violence against old people considering their age, sex and level of education)*, „Gerontologia Polska”, nr 3, s. 163–168.
- Szukalski P. (2014), *Ageizm – dyskryminacja ze względu na wiek*, w: J.T. Kowaleski, P. Szukalski (red.), *Starzenie się ludności Polski – między demografią a gerontologią społeczną*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2014.
- Szukalski P. (2009), *Starzenie się ludności – wyzwania XXI wieku*, w: P. Szukalski (red.), *Przygotowanie do starości. Polacy wobec starzenia się*, Wydawnictwo ISP PAN, Warszawa 2009.
- Thorpe E. (2004), *Dyskryminacja ze względu na wiek w Unii Europejskiej*, w: *My też – seniorzy w UE*, Wydawnictwo Akademia Rozwoju Filantropii, Warszawa 2004.
- Tobiasz-Adamczyk B. (2009), *Definicje przemocy (Definitions of violence)*, w: B. Tobiasz-Adamczyk (red.), *Przemoc wobec osób starszych (Violence against the Elderly)*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2009.
- Tobiasz-Adamczyk B. i in. (2008), *Zaniedbywanie i samo zaniedbywanie wśród osób starszych w opinii pracowników socjalnych i medycznych*, „Gerontologia Polska”, tom 16, nr 3.
- Urbaniak B. i in. (2015), *Socjoekonomika starzenia się współczesnych społeczeństw*, Warszawa: Wydawnictwo CeDeWu.
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. z 2021 r. poz. 1249 oraz z 2023 r. poz. 289).
- Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 535).
- Walton C.G., Beck C.K. (1993), *The aged adult*, w: R.P. Rawlins, S.R. Williams, C.K. Beck (red.), *A holistic life-cycle approach*, s. 801–802, St Louis Mosby Year Book.
- World Health Organization, *Global Status Report on Violence Prevention* (2014), Luxembourg, s. 2.
- Zych A.A. (2010), *Leksykon gerontologii*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

STRESZCZENIE

Proces starzenia oraz sama starość należą do relatywnie dobrze znanych zjawisk, które opisują złożony fenomen ludzkiego życia. W związku z tymi nieuchronnymi zmianami zachodzącymi w nowoczesnych społeczeństwach wzrosło zainteresowanie życiem osób starszych. W ocenie demografów zjawisko starzenia się ludności będzie w Polsce szczególnie drastyczne – z jednego z najmłodszych krajów Unii Europejskiej w 2060 roku stanie się państwem najstarszym. Spowolnienie rozwoju demograficznego niesie różnorodne problemy, które są ukierunkowane również na seniorów: od niezrozumienia ich potrzeb, przez przemodelowania i dostosowania usług społecznych, po marginalizację czy przemoc wobec osób starszych. Wiek z perspektywy seniorów może stać się kryterium negatywnego wyróżnienia, gdzie to z natury słabszy, starszy może doświadczać różnorodnych form krzywdzenia od przemocy fizycznej, psychicznej, ekonomicznej po wykluczenie czy zaniedbanie.

SŁOWA KLUCZOWE: senior, osoba starsza, wiek metrykalny, dyskryminacja, ageizm, przemoc

SUMMARY

The aging process and old age itself are among the relatively well-known phenomena that describe the complex phenomenon of human life. With these inevitable changes taking place in modern societies, interest in the lives of the elderly has increased. According to demographers, the phenomenon of population aging will be particularly drastic in Poland – from being one of the youngest countries in the European Union in 2060 it will become the oldest country on. The slowdown in demographic development brings various problems that target seniors, among others, i. e. from the lack of understanding of their needs, remodeling and adjustment of social services, to stigmatization, marginalization or violence against the elderly. Age, from the perspective of seniors, can become a criterion for negative distinction, where it is the inherently weaker, older person who may experience various forms of abuse from physical, psychological, economic violence to exclusion or neglect.

KEYWORDS: senior, older person, metric age, discrimination, ageism, violence

MARTA ŁASZCZYK-LICHONŃ – Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

ANDRZEJ KOBIALKA – Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Pedagogika / Pedagogy

Przysłano do redakcji / Received: 27.05.2023

Data akceptacji do publikacji / Accepted: 15.12.2023